

Постсовет Марказий Осиё, Кавказ ва Россия мусулмон маконини деколонизация қилиш мавзусида мен замонавий кино ҳақида гапирмоқчиман.

Жаҳон ҳамжамияти томонидан Украина халқи Россиянинг ҳарбий тажовузорлиги ва экспансиясига қарши олиб борилган мустамлакачиликка қарши уруш сифатида тан олинган Россия ва Украина ўртасидаги уруш воқеалари бутун постсовет ҳудудида умумий деколонизация жараёнларини тезлаштиради.

Кавказ, Урал-Поволжье ва Марказий Осиё мамлакатларида постсовет мусулмон ерларида жамоат онгини мустамлакачиликдан чиқариш.

Агар Украинада Очаков давридан тортиб то маршал Жуковгача бўлган барча даврларнинг "буюк рус" шоирлари, ёзувчилари, саркардалари ёдгорликлари қудратли ва асосий тарзда бузиб ташланаётган бўлса, Марказий Осиё мамлакатларида бу жараён кўпроқ илмий ва оммавий нутқ майдонига ўтди.

Украинада бу вақтга қелиб шоир А.Пушкин, Буюк император Екатерина II, совет маршаллари - Улуг Ватан уруши қаҳрамонлари ёдгорликлари ва бошқалар аллақачон бузиб ташланган эди.

Марказий Осиё мамлакатларида Европа китъасининг шарқида содир бўлган бу воқеаларнинг барчаси тадқиқотчиларни ҳаётнинг барча жабҳаларида деколонизация мавзусини кенг ривожлантиришга ундади. Бу жараёнда, аввало, миллий зиёлилар, ёшлар фаол иштирок этмоқда. Қирғизистонда семинарлар, давра суҳбатлари ўтказилмоқда, мустамлакачилик даври хотирасини тиклаш, уни қайта кўриб чиқиш ишлари олиб борилмоқда.

Қуйида гап кинематография ҳақида боради.

Визуализация қучи, агарда истеъдод ва гўзаллик билан, буюк актёрлар билан амалга

оширилса, омманинг онгига катта таъсир кўрсатади.

Бу ерда сиз фактларга, хакикий воқеаларга қарши биров гуноҳ қилишингиз мумкин, аммо материалнинг тақдироти одамлар онгида маълум бир сиёсий воқеалар ёки тарихий давр шахслари ҳақида маълум бир идрок андазасини қолдиради.

Оммабоп фильмлар кинотеатрлар ва интернет орқали жуда катта тезликда тарқатилмоқда ва мамлакат ичида ҳам, чет элда ҳам кўп миллионли томошабинларни қамраб олади.

Қирғизистоннинг "Қурманжон додхон" бадиий фильмини ҳақли равишда ана шундай ҳодисаларга боғлаш мумкин.

19-асрнинг иккинчи ярмида жанубий қирғиз қабилалари ўртасида Тянь-Шан ва Олой тоғларида рус мустамлакачилик ҳокимиятининг ўрнатилиши ва ҳарбий босқинчилик тарихига бағишланган фильмнинг марказида жамоат онгини мустамлакачиликдан чиқариш ётади. Фильм қаҳрамонлари томошабинларда қучли ҳис-туйғуларни уйғотади.

Бир оз орқага чекиниб айтаман, афсуски, бу мавзу давом эттирилмаган.

Жамоатчилик талаби катта бўлса-да, лекин Россиянинг шимолий қирғизларни босиб олиши ва мустамлақа қилиш давридаги яна бир муҳим тарихий қаҳрамон, манап Шабдон ботирнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида кўпдан бери ваъда қилинган бадиий фильм, суратга олинмади, дарвоқе, унга катта бюджет ажратилганди. Шунчаки пулни санъатнинг виждонсиз амалдорлари талон-тарож қилган деган миш-мишлар тарқалди. Шабдан ботир ҳақидаги фильмни суратга олишга режиссёр Шер Ниёз масъул эканини ёзишган.

Зеро, собиқ ёки мустамлакачиликдан кейинги мамлакатларда жамоат онгини мустамлакачиликдан чиқариш дунёнинг турли бурчакларида кўплаб маҳаллий ҳусусиятларга эга.

Унутмайликки, нафакат Россия империяси асрлар давомида мусулмонлар халқлари ва ерларини темир пошнаси билан эзиб юрди, балки Ислом цивилизацияси минг йилдан ортиқ ҳукмронлик қилган Европанинг бошқа империалистик мамлакатлари ҳам Ўрта ва Яқин Шарқ ҳудди шу ишни қилишди.

Мана шу ерда тарихий параллелликларни ўтқизиш вақти ва жойи ўринга эга.

Бизнинг постсовет Марказий Осиё мамлакатларимиздаги жараёнлар билан бир вақтда кечаётган бошқа минтақаларда ҳам сиёсий жараёнларни ўрганиш катта сиёсий ва илмий қизиқиш уйғотади ҳамда ўзига хос амалий ва услубий аҳамиятга эга.

Шу ўринда мен Жазоир халқининг Араб Мағрибидаги французлар истилоси ва мустамлакачилигига қарши юз йиллик қурашига тўхталиб ўтмоқчиман.

У 19-аср бошларида Наполеон давридан бошланиб, Иккинчи жахон уруши тугагандан сўнг Жазоир халкининг галабаси ва суверен Жазоирнинг ташкил топиши билан якунланди.

Берлинда бўлганимда Жазоирнинг мустамлакачиликка карши кураши кахрамонига бағишланган бадиий фильмни томоша килдим

Фильм Lalla Fadhma N'Soumer деб аталарди.

Бу фильм интернетда бор. У француз тилида, лекин кимдир томоша килишни хоҳласа, таржима функциясини ёкиши мумкин. Фильмга хавола куйида келтирилган. Киргизистон Республикаси Маданият вазирлиги мутасаддилари ушбу фильмга рус ёки киргиз тилларига таржимаси билан субтитр тайёрлаб, кенг экранга чиқаришса, зиён килмайди.

Бу картина ёркин, ранг-баранг, тарихий воқеаларга бой. Ўша даврдаги Жазоир жамиятининг миллий колорити яхши етказилган. Актёрлар ўйини ажойиб даражада.

Бу гайриоддий араб аёлининг тақдири менга Олой маликаemiz Курмонжон додхоҳнинг тақдирини том маънода эслатди.

Бу икки аёл каттиққўл оталар иродасига бўйсунишга мажбур бўлган, жуда ёшлигида ва ҳеч қандай севги-муҳаббатсиз турмуш қуришга мажбур бўлган юз минглаб мусулмон аёлларнинг муштарак тақдирлари бирлаштирган. Ўша оғир замоннинг одат ва нормалари шундай бўлган.

Аммо бу аёлларнинг иккаласи ҳам жамоатчилик муҳокамасидан ёки танқиддан қўрқмасдан, яхши қўрмайдиган ва тош юракли эрларни тарқ этишга қуч ва жасорат топиб, кейин ўзларининг ҳақиқий севгисини кутиб олишлари ва аёллик бахтига эга бўлиш ҳуқуқи учун қурашишлари ажойиб ҳақиқатни бирлаштиради.

Орка фонда эса умумий мавзу – мустамлакачилар – хорижликларга карши Жазоирда ҳам, Киргизистонда ҳам қуролли қураш бўлган ва бу уларнинг фожиаи тақдирларида бурилиш нуқтасига айланади.

Курмонжон датка ҳам, Лалла Фатма ҳам бу тенгсиз қурашда суюкли эр ва ўғилларидан айрилиб, ўзлари бошчилик қилишга мажбур бўладилар.

Бу кўзга қўринган аёлларнинг умрининг охири драматик кечади: Курмонжон қарилик чоғида ёлғиз қолади ва ўлдирилган суюкли ёри ва кенжа ўғлини, олисда Сибир сурғунида қолган ўғилларини соғиниб, қариндошлари бағрида вафот этади.

Лалла Фатма шиддатли жангдан сўнг қўлга олинган, қийноққа солинган ва кейин француз мустамлакачилари томонидан қатл этилган.

Яна қанча жасур жазоирлик аёллар француз мустамлакаларида номаълум бўлиб ҳалок бўлди?!

Уларнинг ҳаётий ҳикоялари ҳақида нималарни биламиз?!

Тарихни одамларнинг ҳақиқий тақдирларини ўрганиш халқ оммаси онгини мустамлакачиликдан чиқаришга икки томонлама таъсир кўрсатади.

Ва бу ерда кинонинг кучи бебаходир.